Henriikka Leppo/Valtioneuvoston EU-sihteeristö

Perustuslakivaliokunta 12.9.2019

Oikeusvaltiokysymykset Suomen EU-puheenjohtajakaudella

Oikeusvaltioperiaatteen tehostaminen on pääministeri Rinteen hallituksen **hallitusohjelman** mukaisesti yksi Suomen EU-puheenjohtajakauden keskeisistä teemoista. Aihe on nostettu näkyvästi esiin myös EU:n **strategisessa ohjelmassa** vuosille 2019-2024 ja seuraavan komission puheenjohtajaksi valitun Ursula von der Leyenin esittämissä **poliittisissa suuntaviivoissa seuraavalle komissiolle**.

EU:ssa on vireillä **useita oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen vahvistamiseen liittyviä toimia**, joita käsitellään yleisten asioiden neuvostossa. Suomi on sitoutunut viemään näitä toimia aktiivisesti eteenpäin omalla puheenjohtajakaudellaan. Suomi aikoo edistää oikeusvaltioperiaatteeseen liittyen **kokonaisvaltaista lähestymistapaa** painottaen rakentavaa ja positiivista toimintaa ja sellaisia toimia, joilla voidaan ennaltaehkäistä ongelmia. Näin ollen oikeusvaltioperiaate tulee Suomen kaudella olemaan esillä myös **läpileikkaavana teemana** useiden muiden hankkeiden ja asiakokonaisuuksien yhteydessä.

* * *

Yleisten asioiden neuvostossa on käyty vuodesta 2014 lähtien vuoropuhelua oikeusvaltioperiaatteen edistämiseksi ja turvaamiseksi perussopimusten puitteissa, keskittyen aina tiettyyn teemaan. Suomen puheenjohtajakaudella toteutetaan **neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arviointi**, jonka yhteydessä vuoropuhelua on tarkoitus kehittää ja vahvistaa. Suomen tavoitteena on tehdä vuoropuhelusta yleinen vuosikeskustelu oikeusvaltioperiaatteen tilasta unionissa. Asiaan liittyy myös Belgian ja Saksan aloite oikeusvaltioperiaatetta koskevan **jäsenvaltioiden välisen vertaisarviointimekanismin** luomisesta.

Komission antoi heinäkuussa 2019 laajan **oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamista** koskevan tiedonannon, jossa se kertoo niistä konkreettisista toimista, joihin se aikoo ryhtyä. Merkittävin uudistus on oikeusvaltioperiaatetta koskeva tarkastelukierros, jonka puitteissa laaditaan mm. oikeusvaltioperiaatetta koskeva vuosikertomus. Suomen suunnitelmana on, että mainittu vuosikertomus toimisi jatkossa **neuvoston oikeusvaltiodialogin pohjana.**

Puolaa ja Unkaria koskevat unionin arvojen rikkomista koskevat menettelyt (nk. SEU 7 artiklan menettely) ovat asialistalla Suomen kaudella. Kummankin jäsenvaltion tilannetta käsitellään yleisten asioiden neuvostossa tavalla, jota tilanteen kehittyminen edellyttää. Unkarin osalta Suomi aloittaa 7 artiklan menettelyyn kuuluvat kuulemiset syyskuun neuvostossa. Puolan osalta eteneminen riippuu ennen kaikkea EU-tuomioistuimen lähikuukausina antamista tuomioista.

Komissio teki v.2018 ehdotuksen asetukseksi **EU:n talousarvion suojaamisesta oikeusvaltiopuutteilta.** Ehdotuksen tarkoituksena on luoda ehdollisuutta EU-varojen vastaanottamisen ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen välille. Mekanismi soveltuisi vain silloin, kun kyseessä on yleinen oikeusvaltiopuute, josta aiheutuu riski unionin budjetille. Neuvottelut ovat tärkeä osa sekä MFF-neuvottelukokonaisuutta että oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen tehostamista koskevia toimia. Ehdotuksen edistämisen suurin haaste Suomen puheenjohtajakaudella liittyy siihen, että sen keskeiset poliittiset osatekijät (kuten käynnistämisen laukaisevat tilanteet) ratkaistaan osana MFF-neuvottelukokonaisuutta yksimielisesti.

Helsingissä järjestettiin 10.-11.9. perusoikeuksiin, demokratiaan ja oikeusvaltioperiaatteeseen liittyvä **konferenssi** osana Suomen EU-puheenjohtajakauden ohjelmaa.